ਸਚੁ ਸੁਣਾਇਸੀ ਸਚ ਕੀ ਬੇਲਾ

ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਪੋਕਸਮੈਨ

ਐਤਵਾਰ, 6 ਅਕਤੂਬਰ, 2013

ਸਪਤਾਹਿਕੀ

ਪਾਣੀ ਵਾਙਾ

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕੁੜੀ ਸੌੜੀ ਪੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਬੇ ਨੇ ਅਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਝੋਲੇ ਵਿਚੋਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੌਗਾਤਾਂ ਕੱਢ-ਕੱਢ ਵਖਾਈਆਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ-ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਮਿਲੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ, ਬਾਬੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗੀ, "ਬਾਬਾ ਜੀ, ਕਦੇ ਸਕੂਲੇ ਗਏ ਸੀ? ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਪੜ੍ਹਨਾ-ਲਿਖਣਾ ਸਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਹੀਂ?"

"ਲੈ ਖਾਂ ਦੱਸ, ਕੰਮਲੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ। ਜੀਹਨੂੰ ਜੰਮਦੇ ਨੂੰ ਹੀ ਰੋਟੀ ਨਾ ਲੱਭੇ, ਉਹਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦਾ ਬੂਹਾ ਕਿਥੋਂ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ? ਨਾਲੇ ਧੀਏ, ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਭਦਾ ਈ ਕੀ ਏ? ਜਿਹੜੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਬ-ਰਾਕਟ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਬਣਾ-ਬਣਾ ਕੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਾਰਨੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਬੰਬ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀ ਖ਼ਲਕਤ ਮਰਦੀ ਏ। ਜਿਹੜੇ ਸਕੂਲੇ ਨਾ ਗਏ, ਉਹ ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ, ਸੁਲਤਾਨ ਬਾਹੂ, ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ, ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ, ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਊਣਾ ਸਿਖਾਇਆ, ਭਲਿਆਈ ਦਾ ਵੱਲ ਦਸਿਆ ਕਿ ਪੈਰ ਥੱਲੇ ਕੀੜੀ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਨਾ ਮਾਰੋ। ਜਿਹੜੇ ਸਕੂਲੇ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੌਤ ਦਾ ਢੰਗ ਸਿਖਾਇਆ। ਕੀ ਦਸਾਂ ਪੁੱਤਰ, ਇਕ ਵੇਰਾਂ ਸਕੂਲੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਸ਼ਕਰਕੰਦੀ ਦਾ ਛਾਬਾ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਹੈੱਡ ਮਾਸਟਰ ਆ ਗਿਆ। ਬੜੇ ਰੋਅਬ ਨਾਲ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, "ਬਾਬਾ! ਛਾਬਾ ਲਾਣਾ ਈ ਤਾਂ ਦੋ ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ।" ਬਸ, ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਦਾ ਬੂਹਾ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿਤਾ।

ਚਿੱਟਾ ਕੁੜਤਾ, ਚਿੱਟੀ ਸਲਵਾਰ ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ ਜਹੇ ਗੋਲ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਫ਼ਤ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਲੀੜੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਇਵੇਂ ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਵਿਗੜੇ ਹੋਏ ਸਮਾਜ ਦੇ ਭੂਮਣੇ ਦੀ ਕਿਸੇ ਮੱਖੀ ਦੇ ਡੰਗ ਤੋਂ ਬਚਾਣ ਲਈ ਉਚੇਚਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਭਲ-ਮਾਣਸੀ ਦੇ ਬੁੱਤ ਨੂੰ ਜੇ ਕਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ-ਥੋੜਾਂ ਮਜਬੂਰ ਨਾ ਕਰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਇਸ ਅਜੀਬ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਵਿਚ ਪੈਰ ਨਾ ਧਰਦੀ। ਉਹ ਚਾਨਣੀ ਨਾਲ ਨ੍ਹਾਤੀ-ਧੋਤੀ, ਦੁੱਧ ਰੰਗੀ ਜਹੀ ਅਪਣੇ ਰਜਿਸਟਰ ਅਤੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਜਦੀ-ਕੁਜਦੀ ਬਾਬੂ ਨੂੰ ਟਿਕਟ ਫੜਾ ਕੇ ਪਲੇਟਫ਼ਾਰਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਬਾਬੂ ਬੜਾ ਚਿਰ ਉਹਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਓਭੜ ਜਹੀ ਸਵਾਰੀ ਅੱਜ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਵੇਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਨਿੱਕੇ ਜਹੇ ਕੱਚੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਉਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਰੋਜ਼ 15-20 ਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਦੇ ਵਲ ਬਹੁਤਾ ਹੀ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਟਿਕਟ ਵਫ਼ੜਨ ਵਾਲੇ ਨੇ। ਉਂਜ ਵੀ ਜਿਹੜੀ ਕੁੜੀ ਕਿਸੇ ਵਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਨਾ ਕਰੇ, ਮੁੰਡੇ-ਖੁੰਡੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਫ਼ਲੈਗ ਸਟੇਸ਼ਨ ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ ਸੀ ਜਿਥੇ ਦੋ ਹੀ ਪੈਸੰਜਰ ਗੱਡੀਆਂ ਖਲੋਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਅੱਜ ਵਾਲੀ ਸਵਾਰੀ ਨਵੀਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ- ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਵੀ ਨਵੇਕਲਾ ਹੀ ਸੀ। ਬਾਬੂ ਨੇ ਟਿਕਟ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕੁੜੀ ਦੋ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਿਛੋਂ ਰਾਮ ਨਗਰ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਬਾਬੂ ਨੇ ਕਿਆਫ਼ੇ ਲਾਏ ਕਿ ਇਹ ਨ੍ਹਾਤੀ-ਧੋਤੀ ਜਹੀ ਕੁੜੀ ਜ਼ੈਲਦਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਹੁਣੀ ਹੋਵੇਗੀ...। ਸਵਾਰੀਆਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀਆਂ ਤਾਂ ਟਾਂਗੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦੁਹਾਈ ਪਾ ਦਿਤੀ, "ਆਉ ਜਮਾਲਪੁਰ, ਅੱਠ-ਅੱਠ ਆਨੇ ਜਮਾਲਪੁਰ ਦੇ। ਯੱਕਾ ਤਿਆਰ ਹੈ ਬੀਬੀ, ਬਸ ਗਏ ਕਿ ਗਏ।" ਕੁੜੀ ਨੇ ਭੋਇੰ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਸ਼ਕਰਕੰਦੀ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਬੁੱਢੜੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁੱਝ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਧੀਏ, ਪਿੰਡ ਤਾਂ ਮੁੰਨਾ ਕੋਹ ਕੁ ਹੀ ਮਸਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜਵਾਨ ਜਹਾਨ ਤਾਂ ਇਕ ਚੁੰਗੀ ਭਰੇ ਤਾਂ ਜਮਾਲਪੁਰ ਅੱਪੜ ਜਾਂਦੇ। ਪਰ ਨਵੇਂ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਸੌਹਲ ਅਤੇ ਮਲੂਕੜੇ ਨੌਜਵਾਨ ਹੁਣ ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ ਔਖਿਆਈ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ। ਔਹ ਵੇਖ ਸਾਹਮਣੇ, ਬਾਜਰੇ ਦੇ ਖੇਤ ਨੂੰ ਸੱਜੀ ਬਾਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਉੱਚਾ ਜਿਹਾ ਚੁਬਾਰਾ ਜਨਾਲਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰਾਂ ਦਾ ਏ ਤੇ ਦੋ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਲਾਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਏ।"

ਕੁੜੀ ਟੁਰਨ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, "ਪੁੱਤਰ, ਕਿਥੋਂ ਆਈ ਏਂ? ਜਮਾਲਪੁਰ ਕੀਹਦੇ ਵਲ ਜਾਣਾ ਈ?"

ਕੁੜੀ ਨੇ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਦਸਿਆ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਮੱਥੇ ਉਪਰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਖਿਆ, "ਹਾਏ ਹਾਏ! ਮਰ ਜਾਣੀਏ!! ਤੂੰ ਤਾਂ ਘਰ ਦੀ ਹੀ ਧੀ ਏਂ। ਰਾਮ ਨਗਰ ਦੇ ਖ਼ੁਦਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਠੇਕੇਦਾਰ ਬਹਿਸ਼ਤੀ ਨੂੰ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਬੁਦੈਣੇ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦਸਿਆ? ਹੈ...। ਝੱਲੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ!! ਕੁੜੀਏ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਥਾਲੜੀ ਸੈਂ ਜਦੋਂ ਤੇਰਾ ਸਾਹੂਕਾਰ ਪਿਉ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਬੱਧੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੁਟਦੀ। ਬੜਾ ਦੂਲਾ ਆਦਮੀ ਸੀ ਉਹ।"

ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਅੱਗੇ ਹੀ ਪਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਬਾਬੇ ਦੀ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅੱਧ ਵਿਚੋਂ ਤੋੜ ਕੇ, ਉਹਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਬਾਬੇ ਨੇ ਗੱਲ ਦਾ ਅਜੇ ਵੀ ਖਹਿੜਾ ਨਾ ਛਡਿਆ ਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, "ਧੀਏ! ਲੋਕ ਖ਼ੁਦਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ।" ਬਾਬੇ ਨੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀ ਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, "ਬੇੜਾ ਤੇ ਗਰਕ ਹੋਇਆ ਖ਼ੁਸ਼ੀਏ ਕਸਾਈ ਦਾ, ਜਿਸ ਨੇ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਰਕਮ ਪਿੱਛੇ ਏਡਾ ਹੀਰਾ ਬੰਦਾ ਮਰਵਾ ਦਿਤਾ। ਸੱਚ ਹੀ ਤਾਂ ਮੀਆਂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ

'ਕਮ ਨਸਲਾਂ ਦੀ ਯਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫ਼ੈਜ਼ ਨਾ ਪਾਇਆ।
ਕਿੱਕਰ 'ਤੇ ਅੰਗੂਰ ਚੜ੍ਹਾਇਆ, ਹਰ ਗੁੱਛਾ ਜ਼ਖ਼ਮਾਇਆ'।"

ਕੁੜੀ ਥੋੜੀ ਜਹੀ ਸੌੜੀ ਪਈ, ਪਰ ਇੰਜ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਬਾਬੇ ਦਾ ਅੱਜ ਫੋੜਾ ਫਿੱਸ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਢਿੱਡ ਹੌਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਹਨੂੰ ਮੁੜ ਅੱਜ ਤਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, "ਧੀਏ! ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਹੋਇਆ ਸੀ...।"

ਕੁੜੀ ਦਾ ਵੇਲਾ ਅਤੇ ਪੈਂਡਾ ਖੋਟਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮੰਜ਼ਲ ਜਮਾਲਪੁਰ ਸੀ ਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਰੀਪੋਰਟ ਕਰ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਮੁੜਨਾ ਸੀ। ਬਾਬੇ ਕੋਲ ਇਕ ਗਾਹਕ ਆਇਆ ਤੇ ਉਹ ਸ਼ਕਰਕੰਦੀ ਕੱਟਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕੁੜੀ ਨੇ ਚੰਗਾ ਵੇਲਾ ਵੇਖ ਕੇ ਆਖਿਆ, "ਬਾਬਾ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਉ ਤੇ ਮੈਂ ਜਾਵਾਂ।"

ਬਾਬੇ ਨੇ ਕੌਲੀ ਵਿਚ ਲੂਣ-ਮਿਰਚਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਕਮਲੀਏ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇਕੱਲੀ ਪੈਂਡੇ ਕਿਵੇਂ ਪੈ ਜਾਵੇਂਗੀ?"

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ, ਕੁੜੀ ਦੇ ਹੋਠਾਂ ਉਤੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਜ਼ੁਲਮ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਘੋਲੀ ਹੋਈ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਆਈ। ਪੈਂਡਿਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਠੇਡੇ ਯਾਦ ਆ ਗਏ। ਪਿਉ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੇ ਅੱਜ ਤਕ ਸਾਰੇ ਪੈਂਡੇ ਇਕੱਲੀ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, "ਬਾਬਾ ਜੀ। ਏਨੇ ਲੰਮੇ ਪੈਂਡੇ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਇਥੋਂ ਤਕ ਅਪੜੀ ਹਾਂ ਤੇ ਬਾਕੀ ਪੈਂਡਾਂ ਵੀ ਆਪੇ ਹੀ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀ।"

ਮਾਸੂਮ ਜਿਹਾ ਬਾਬਾ ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, "ਲੈ ਦੱਸ ਧੀਏ, ਪਿਛਲਾ ਪੈਂਡਾ ਤਾਂ ਗੱਡੀ ਉਤੇ ਕੀਤਾ ਏ, ਹੁਣ ਪੈਦਲ ਜਾਣ ਲਈ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।"

ਕੁੜੀ ਫਿਰ ਬਾਬੇ ਦੇ ਭੋਲੇਪਨ ਉਤੇ ਮੁਸਕਰਾਈ ਤੇ ਏਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਗਾਹਕ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, "ਧੀਏ! ਸੂਰਜ ਉਤਾਂਹ ਆ ਗਿਐ, ਧੁੱਪ ਸਿਰ ਉਤੇ ਆ ਗਈ ਏ। ਤੂੰ ਕੁਰਸੀ ਪਿੱਛੇ ਕਰ ਲੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਛਾਬਾ ਖਿਸਕਾ ਕੇ ਰੁੱਖ ਥੱਲੇ ਕਰ ਲਵਾਂ।"

ਕੁੜੀ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਫਿਰ ਕੁਲੱਤਣ ਖੇਡੀ ਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗੀ, "ਬਾਬਾ ਜੀ! ਸਿਰ ਉਤੇ ਸਾਈਂ ਨਾ ਰਹਿਣ 'ਤੇ ਇਹ ਜ਼ਾਲਮ ਧੁੱਪ ਖਹਿੜਾ ਨਹੀਂ ਛਡਦੀ। ਤੁਸੀ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਰੁੱਖ ਕੋਲੋਂ ਛਾਂ ਮੰਗਦੇ ਰਹੋਗੇ। ਕੁੱਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਰੁੱਖ ਕੋਲ ਵੀ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਨੇਰ ਪੈ ਜਾਣੈ।"

ਬੇਧਿਆਨੀ ਵਿਚ ਕੁੜੀ ਨੇ ਬਾਬੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਗੱਲ ਕਰ ਕੇ ਅਪਣਾ ਕਲੇਜਾ ਠੰਢਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬਾਬੇ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਨਾ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ, ਇੰਜ ਨਾ ਆਖ। ਜਦੋਂ ਦਾ ਬਹਿਸ਼ਤੀ ਖ਼ੁਦਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਟੁਰ ਗਿਐ, ਮੇਰਾ ਰੋਟੀ ਟੁੱਕਰ ਐਸੇ ਰੁੱਖ ਥੱਲੇ ਹੀ ਟੁਰਦਾ ਏ। ਧੁੱਪ ਦੀ ਕੀ ਮਜਾਲ, ਮੇਰੇ ਵਲ ਮੂੰਹ ਵੀ ਕਰੇ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਏਨਾ ਦੱਸ ਕਿ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਪਾਪੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀਏ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਐ? ਸੁਣਿਐ, ਉਹ ਬੜਾ ਲਾਗਰ ਬੀਮਾਰ ਸੀ?"

ਕੁੜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਬਾਬਾ ਜੀ! ਮਰ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਕਦੀ ਬੀਮਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਖ਼ੁਸ਼ੀਆ ਕਸਾਈ ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਵੀ ਮਰ ਹੀ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਮਰਿਆਂ ਵਰਗਾ ਜਿਉਂਦਾ ਏ। ਅਧਰੰਗ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਪਾਸਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਐ। ਹੁਣ ਉਹ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ।"

ਬਾਬੇ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਆਖਿਆ, "ਧੀਏ, ਤੂੰ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਏਂ, ਹਰ ਸ਼ੈਅ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਏਂ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਦਸਾਂ ਕਿ ਭੇਡ ਇਕੋ ਹੀ ਬੱਚਾ ਜੰਮਦੀ ਏ ਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਵੀ ਛੁਰੀ ਫਿਰ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਕੁੱਤੀ ਸੱਤ-ਸੱਤ ਜੰਮਦੀ ਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇੱਜੜ ਭੇਡਾਂ ਦੇ ਈ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਕਦੀ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੇ ਵੱਗ ਜਾਂ ਇੱਜੜ ਵੀ ਵੇਖੇ ਨੀ? ਇਹ ਫ਼ਰਕ ਏ ਹਲਾਲ ਅਤੇ ਹਰਾਮ ਵਿਚ। ਧੀਏ! ਸਿਆਣਿਆਂ ਆਖਿਐ ਕਿ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਾਸਤੇ ਗੁਨਾਹ ਨਾ ਕਰੀਏ, ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਏ, ਪਰ ਗੁਨਾਹ ਜਿਉਂਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦੈ।"

ਅਮੀਨ ਮਲਿਕ

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕੁੜੀ ਸੌੜੀ ਪੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਬੇ ਨੇ ਅਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਝੋਲੇ ਵਿਚੋਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੌਗਾਤਾਂ ਕੱਢ-ਕੱਢ ਵਿਖਾਈਆਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ-ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਮਿਲੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ, ਬਾਬੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗੀ, "ਬਾਬਾ ਜੀ, ਕਦੇ ਸਕੂਲੇ ਗਏ ਸੀ? ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਪੜ੍ਹਨਾ-ਲਿਖਣਾ ਸਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਹੀਂ?"

"ਲੈ ਦੱਸ ਖਾਂ, ਕੰਮਲੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ। ਜੀਹਨੂੰ ਜੰਮਦੇ ਨੂੰ ਹੀ ਰੋਟੀ ਨਾ ਲੱਭੇ, ਉਹਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦਾ ਬੂਹਾ ਕਿਥੋਂ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ? ਨਾਲੇ ਧੀਏ, ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਭਦਾ ਈ ਕੀ ਏ? ਜਿਹੜੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਬ-ਰਾਕਟ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਬਣਾ-ਬਣਾ ਕੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਾਰਨੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਬੰਬ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀ ਖ਼ਲਕਤ ਮਰਦੀ ਏ। ਜਿਹੜੇ ਸਕੂਲੇ ਨਾ ਗਏ, ਉਹ ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ, ਸੁਲਤਾਨ ਬਾਹੂ, ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ, ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ, ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਣਾ ਸਿਖਾਇਆ, ਭਲਿਆਈ ਦਾ ਵੱਲ ਦਸਿਆ ਕਿ ਪੈਰ ਥੱਲੇ ਕੀੜੀ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਨਾ ਮਾਰੋ। ਜਿਹੜੇ ਸਕੂਲੇ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੌਤ ਦਾ ਢੰਗ ਸਿਖਾਇਆ। ਕੀ ਦਸਾਂ ਪੁੱਤਰ, ਇਕ ਵੇਰਾਂ ਸਕੂਲੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਸ਼ਕਰਕੰਦੀ ਦਾ ਛਾਬਾ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਹੈੱਡ ਮਾਸਟਰ ਆ ਗਿਆ। ਬੜੇ ਰੋਅਬ ਨਾਲ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, "ਬਾਬਾ! ਛਾਬਾ ਲਾਣੈ ਤਾਂ ਦੋ ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ।" ਬਸ, ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਦਾ ਬੂਹਾ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਰੁੱਖ ਨੇ ਛਾਂ ਵੀ ਦਿਤੀ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁਢ ਹੇਠ ਬਹਿ ਕੇ ਰੋਜ਼ੀ ਵੀ ਕਮਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਧੀਏ! ਅਸੀ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਪਾਪ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਲ ਨੂੰ ਤੋਬਾ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਤੋਬਾ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਅਜੇ ਬਥੇਰੀ ਉਮਰ ਹੈ, ਕਦੀ ਫਿਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਆਖ਼ਰ ਮੌਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਾਪ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿਰ ਉਪਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਰੱਬ ਵਲ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ...।"

ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਕੇ ਬਾਬੇ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਚੱਲ ਕੁੜੀਏ, ਤੈਨੂੰ ਜਮਾਲਪੁਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵਾਂ।" ਬਾਬਾ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਸਕੂਲੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਸਕੂਲ ਕਾਹਦਾ ਸੀ, ਕੱਚੀ ਕੰਧ ਦੀ ਵਲਗਣ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਕਮਰੇ, 2 ਉਸਤਾਦਨੀਆਂ (ਅਧਿਆਪਕਾਵਾਂ) ਅਤੇ 27 ਬਾਲ। ਧਰੇਕ ਦੇ ਇਕ ਖੁੰਘ ਨਾਲ ਘੰਟੀ ਵਜਾਣ ਲਈ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਦਾ ਟੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਇਕ ਟੋਟਾ। ਬਾਹਰਵਾਰ ਇਕ ਛੱਪੜ ਸੀ ਜਿਥੇ ਬਾਲ ਫੱਟੀਆਂ ਪੋਚਦੇ। ਤਪੜਾਂ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਬਾਲ ਰੌਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੁੜੀ ਸਕੂਲੇ ਵੜੀ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਚਿਹਰਾ-ਮੁਹਰਾ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਜਿਹਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਹਦੇ ਚਿੱਟੇ-ਦੁੱਧ ਲੀੜਿਆਂ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਬਾਲ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕਾਵਾਂ ਉਠ ਕੇ ਖਲੋ ਗਏ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਅਫ਼ਸਰ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਕੁੜੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਚਿੱਠੀ ਇਕ ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੂੰ ਦੇਂਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, "ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਨਰਗਿਸ ਹੈ ਤੇ ਬਤੌਰ ਅਧਿਆਪਕ ਮੇਰੀ ਪੋਸਟਿੰਗ ਇਥੇ ਹੋਈ ਏ।" ਵੱਡੀ ਅਧਿਆਪਕਾ ਮਿਸ ਸਿਤਾਰਾ ਜ਼ਬੀਨ ਨੂੰ ਉਠ ਕੇ ਖਲੋਣ ਨਾਲ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮਦਖ਼ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਤੀਜੀ ਕੁਰਸੀ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਨਰਗਿਸ ਨੂੰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਬਾਲ ਸਾਰੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਆਪੇ ਹੀ ਬਹਿ ਗਏ ਕਿ ਉਠਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ਼ਕਰਕੰਦੀ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਦੀਨੇ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਅਧਿਆਪਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਟੁਰ ਗਿਆ।

(ਚਲਦਾ)

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਅੰਕ 'ਚ)

ਫ਼ੋਨ ਨੰ. : 0208-519-2139

ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਲਿੱਦ ਚੁਕਦਾ ਰਿਹਾ!

ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦਾ ਬੁਖ਼ਾਰ ਸਾਰੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਪਾਰ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਕੱਲਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਘਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੰਮ ਦਾ ਡੱਕਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੋੜਦਾ। ਇਕ ਏਜੰਟ ਨਾਲ ਸਕੀਮ ਬਣਾ ਕੇ ਮੈਂ ਹੋਰਨਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਥਾਈਲੈਂਡ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। ਉਥੋਂ ਮੈਕਡੋਨੀਆ ਦੀ ਡੌਂਕੀ ਲਾਉਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਮੈਕਡੋਨੀਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ 'ਚੋਂ 70 ਮੁੰਡੇ ਫੜੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਏਜੰਟ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਵਾਪਸ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਦੌੜ ਜਾਉ। ਅਸੀ ਵਾਪਸ ਦਿੱਲੀ ਆ ਗਏ, ਪਰ ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਆ ਕੇ ਵੀ ਘਰ ਨਾ ਮੁੜਿਆ। ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਵੀ ਕਿਹੜੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ! 7-8 ਮਹੀਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਹੀ ਕਛਦਾ ਰਿਹਾ। ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਮੈਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਅਪਣੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਦੇ ਘਰ ਰਿਹਾ। ਮੇਰਾ ਉਹ ਦੋਸਤ ਗਰੀਸ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਨੇ ਮੇਰੀ ਏਨੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਰੱਬ ਦੀ ਯਾਦ ਵੀ ਭੁਲਾ ਦਿਤੀ।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਡੋਗਰੇ ਏਜੰਟ ਤੋਂ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਅਪਣਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਵਾਪਸ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਰ ਏਜੰਟ ਨੂੰ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਦਿਨ ਡੋਗਰਾ ਏਜੰਟ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਟਾਈਆਂ ਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਾਰਡਨ ਵਾਸਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਸੀ। ਡੋਗਰੇ ਏਜੰਟ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਅਪਣੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਉਡਾਣ ਕਰਵਾ ਦਿਆਂਗਾ।"

ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਵਾਪਸ ਨਾ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਅਪਣੀ ਵੀ ਫ਼ਲਾਈਟ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਅਪਣਾ ਏਜੰਟ ਬਦਲ ਲਿਆ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵੀਜ਼ੇ ਤੋਂ ਹੀ ਜਾਰਡਨ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। ਜਦੋਂ ਅਸੀ ਜਾਰਡਨ ਜਾ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀਹ

ਮੁੰਡੇ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾਉਣੀਆਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਸਾਡਾ ਚੰਗਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਅਸੀ ਸਵੇਜ਼ ਨਹਿਰ ਪਾਰ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀ ਵੱਡੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਏ ਤਾਂ ਬਹੁਤੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਡਿੱਕੋ ਡੋਲੇ ਖਾਣ ਨਾਲ ਦੌਰੇ ਪੈਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਰੋਟੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੁੰਡੇ ਵੀ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ ਅਸੀ ਕੋਕਾ ਕੋਲਾ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਪੀ ਕੇ ਹੀ ਲੰਘਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਸਮੁੰਦਰੀ ਛੱਲਾਂ ਨਾਲ ਜਹਾਜ਼ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੋਲਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਹੁਣੇ ਡੁਬਿਆ ਕਿ ਡੁਬਿਆ। ਕਈ ਮੁੰਡੇ ਤਾਂ ਏਨਾ ਘਬਰਾ ਗਏ ਕਿ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਵੀ ਧਰਤੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਉਤਾਰ ਦਿਉ। ਇਹ ਸਫ਼ਰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣ ਵਰਗਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਾਲਟਾ ਕਿਸ਼ਤੀ ਕਾਂਡ ਹੋ ਕੇ ਹਟਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਦਿਲ ਹੋਰ ਵੀ ਦਹਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਉਸ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਅਸੀ ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਗਰੀਸ ਪੁੱਜੇ। ਗਰੀਸ ਪੁੱਜ ਕੇ ਸਾਡੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਘਰ ਤਾਂ ਕਦੇ ਰੋਟੀ ਨਾਲ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਚਾਕੂ ਨਾਲ ਵੀ ਪਿਆਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਟਿਆ, ਉਥੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਿਆਜ਼ ਪੁਟਦੇ ਰਹੇ। ਪਿਆਜ਼ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਪੁੱਟਣ ਕਰ ਕੇ ਹੱਥ ਸੁੱਜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਸਵੇਰੇ ਦੰਦਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਸੀਰ ਦਾ

ਸਵੇਰੇ ਵੈਨ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਉਤਾਰ ਦਿਤਾ। ਫਿਰ ਅਸੀ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਦੀ ਲਾਈਨ ਲੱਭੀ। ਇਟਾਲੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾ ਆਉਂਦੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਮੱਸਿਆ ਆਈ। ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਮੁੰਡਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਟਿਕਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਦਿਤੀਆਂ ਤੇ ਅਸੀ ਰੋਮ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਰੋਮ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਦੇਵ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਡੀ ਬਹੁਤ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪੈਸੇ ਵੀ ਦਿਤੇ।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਮਿਲਾਨ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਮਾਸੜ ਮਾਸੀ ਕੋਲ ਵੀ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਬਰੇਸ਼ੀਆ ਰਣਜੋਧ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਕੋਲ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਵੀਹ ਦਿਨ ਵਿਹਲੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਪਣੇ ਪਿੰਡ ਨੇੜਲੇ ਹਰਿਆਉ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਅਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਰਖਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਇਕ ਥਾਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਥੇ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਸੀ ਘਾਹ ਦੀ ਕਟਾਈ ਤੇ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨਾ। ਘਰ ਜੇ ਬਾਪੂ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ, 'ਜਾਹ ਮੱਝ ਵਾਸਤੇ ਚਰ੍ਹੀ ਦਾ ਭਾਰ ਵੱਢ ਲਿਆ' ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਿੱਸੂ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਥੇ ਮੈਂ ਸਾਊ ਪੁੱਤਰ ਬਣ ਕੇ ਘਾਹ ਕਟਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।

ਇਕ ਸਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਮੈਂ ਵਛਿਆਂ ਦੇ ਫ਼ਾਰਮ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਵਛਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਉਣਾ ਸੀ। ਵਛਿਆਂ ਦਾ ਬਚਿਆ ਦੁੱਧ ਮੈਂ ਆਪ ਵੀ ਪੀ

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਲਿੱਦ ਚੁੱਕ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖ਼ਿਆਲ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਿੱਤਰਾ! ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਥੇ ਲਿੱਦ ਚੁੱਕ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ, 'ਲੈ ਬਈ, ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦਾ ਠੇਕੇਦਾਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਐ।' ਸਾਡੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੰਦੇ ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਲਿੱਦ ਚੁੱਕਣ ਵਰਗੇ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਇਹੀ ਕਹੀ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਸਾਡਾ ਉਥੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਵੀ ਸੱਚੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੀ ਰੇਹੜੀ 'ਤੇ ਉਹ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਲਿੱਦ ਚੁੱਕੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹੀ ਮਰਸਡੀਜ਼ ਟਰੱਕ ਵਰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਅਸੀ ਲਿੱਦ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਖ਼ੌਲ ਵਿਚ 'ਲਿੱਦੜ' ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਉਥੇ